

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Татяна Петрова Пантева, член на научно жури, определено за конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент” по 2.1. направление Филология (Португалска литература), обявен от Софийския университет „Св. Климент Охридски” и обнародван в Държавен вестник, бр. 39 от 20.05.2011 г.

В конкурса за доцент по горепосоченото направление участва един кандидат – гл. ас. д-р **Яна Еленкова Андреева**, която е редовен преподавател по португалска литература в Катедрата по испанистика и португалистика към Софийския университет. При обявяването му са спазени всички законови изисквания.

Кандидатката участва в конкурса с хабилитационен труд, озаглавен „Творец и общество в дневниците на португалските писатели от края на ХХ век”, а също и с още 16 публикации в научни списания, сборници от научни конгреси, конференции, симпозиуми и др. Тук са включени и 2 учебни помагала за целите на обучението по португалска литература в специалност Португалска филология на СУ „Св. Климент Охридски”. Посочени са освен това и 15 заглавия на изнесени научни доклади пред национални и международни форуми в България (7) и чужбина (8). По-многобройната част от текстовете са подстъпи към представената монография, а останалите са статии и доклади по теми от съвременната португалска литература. Изброени са и 2 съставителства на научни сборници, както и внушителен списък художественотворчески и други заглавия, сред които фигурира авторски сборник студии на кандидатката, със заглавие *Прочити на португалската литература* (2010). Публикациите са на български, португалски и испански език. Приложена е подробна справка за отразяването на трудовете в наши и чуждестранни източници, както и ксерокопия на текстовете, съдържащи цитатите, позоваванията и анонсите. Представени са и всички други необходими документи.

Д-р Яна Андреева е родена в гр. Хавана, Куба през 1968 г. Средното си образование завършва в гр. Мексико през 1984 г., а през 1990 г. – специалността Испанска филология в Софийския университет. Професионалното ѝ формиране като португалист протича на следващ етап, паралелно със създаването и развитието на специалността Португалска филология у нас. За тази цел скоро след дипломирането си Яна Андреева провежда дългосрочна специализация по португалски език и португалоезични литератури в Националния университет на Бразилия, а след 1995 г.,

вече като щатен асистент в сега именуващата се Катедра по испанистика и португалистика – още три по-кратки по португалска литература в Лисабонския класически университет. Това е ценен опит за бъдещите ѝ творчески изяви, които тя последователно обогатява с познанията от базисната си подготовка като испанист. Изтъквам това, защото е съществено за квалификацията и развитието на кандидатката като познавач на романските литератури – досега и в бъдеще.

През годините д-р Яна Андреева се утвърждава като сериозен, ерудиран и задълбочен изследовател в областта на португалистиката. Научните ѝ занимания са съсредоточени в жанровото поле на мемоарната литература, което ни позволява да заключим, че проучвателният ѝ подход е принципно последователен и дълбок. Най-целенасочени са интересите на кандидатката към португалската литература от последните десетилетия, както засвидетелстват нейните публикации. През 2006 г. ѝ е присъдена научната и образователна степен „доктор“, след успешна защита на дисертация по съвременна португалска литература на тема „Автобиографичното писане в творчеството на Фернанду Намора“. Година по-късно е издаден и преработеният ѝ вариант под заглавие *Аз-ът като Друг. Дискурси на идентичността в творчеството на Фернанду Намора*.

Научните публикации на д-р Андреева са разположени най-общо в две тематични групи. Първата отразява трайния интерес на кандидатката към творчеството на Намора и автобиографичното писане, който тя разширява към проучването на различни нива на контакти между португалци и славяни, пресъздадени в негови пътеписи, към проблемите на рецепцията и превода, както и към различни аспекти на отношенията между човешкия индивид и неговата среда, проблематиката на идентичността и др. Тематиката на втората група публикации гравитира около дневниковото писане и няма да правя коментари по тях, защото са свързани с по-обемния труд, както вече споменах. Ще подчертая само, че те фигурират в много сериозни издания.

Ще се спра по-подробно върху монографията със заглавие „Творец и общество в дневниците на португалските писатели от края на XX век“ (239 стр.). Тя е съсредоточена върху проявите на тези две водещи теми в писателския дневник, взаимната им обвързаност и релевантността им за възприемането на други произведения на съответния автор. По своята дълбочина и обхват приложеният метод е теоретично издържан и досега не е прилаган в изследвания, посветени на дневниковата литература. В този смисъл можем убедено да се съгласим, че трудът представлява

оригинален български принос в португалистиката и е препоръчително да бъде преведен, за да се улесни разпространението му сред специалистите.

Текстът е структуриран в съответствие с целите, които си е поставила авторката, и в него ясно са открити тезите, аргументите и изводите ѝ. Тук е мястото да спомена умело подбраните и великолепно преведени от авторката откъси от дневниковите творби, с които подкрепя разсъжденията си. Още в уводната част тя мотивира избора на тематичния подход при изследването и го прилага последователно и целенасочено. Първата глава е встъпителна и там се прави исторически преглед на развитието на дневниковия жанр в Португалия от края на XIX в., придружен от изчерпателен и логически вписан в труда обзор на общественно-политическите процеси в страната след Априлската революция от 1974 г. Втората глава е онасловена „Дневник и творчество“, а следващата – „Дневник и общество“. В тях се пристъпва към съответните теми поотделно от перспективата на дневниковите творби, които съставят корпуса на изследването, и всяка глава завършва със систематизирани изводи, обобщени накрая в заключителната част.

Ценно качество на работата е прочитът на дневника като равностоеен дял от творческото наследство на писателя и това разкрива нови интерпретативни хоризонти, изгражда интересни тези за смислоизграждащата функция на дневниковото писане спрямо други текстове на автора, прави възможно осветляването на интертекстуални връзки.

Темата на монографията е актуална и интересна поради набиращата широка популярност дневникова литература в Португалия – явление, чийто причини авторката внимателно проучва, убедително излага своите доводи за очакваните бъдещи прояви на жанра, като разширява подхода си към обекта от позициите на културологията, социологията на литературата и психологията, разсъждавайки компетентно в контекста на по-общи проблеми – литература и идеология, история и литература и др.

Отразеният в дневниците период от последната четвърт на XX век е наситен с исторически събития, които пораждат поврати в житейския път на мнозина португалци, и за неговата многопластова оценка споделените в писателските записки откровения, с цялата си условност, имат важно информативно и интерпретативно значение. Споделените размисли на различните творци по теми от съвременното като патриотизъм, религия, диктатура, цензура и автоцензура, революция, а също и отношението към колониализма в Индонезия, Източен Тимор и Африка, съдбата на Португалия в Европейския съюз, изгнаничеството и др., насочват към големия въпрос за мисията на

интелектуалеца в обществото, към народопсихологията на португалеца, към очакванията за справедливо бъдеще и т.н. Д-р Андреева се спира на заслужаващи внимание явления – например дневникът като място за оформяне на художествения образ на авторката (Мария Габриела Лянсол), взаимопроникването между художествена практика и критическа рецепция (Марсело Матиаш), приносът на медиите за интереса към личността на писателя и съответно към дневника и др. Това е многообразна материя, която авторката съумява да обхване в логическа свързаност, да анализира и систематизира проучените осем хиляди страници, както и 27 книги на 9 писатели от последните десетилетия XX век.

В работата се разглеждат дневниците на творци от първостепенна значимост за развитието на съвременната португалска литература. Сред тях са включени широко утвърдени прозаисти от близкото минало с национално и световно признание (нобеловият лауреат Жузе Сарамагу и Вержилиу Ферейра), значими поети, белязали историята на португалската поезия през XX в. (Жузе Гомеш Ферейра, Наталия Корея, Вашку Граса Мора), активно публикуващи в момента автори, чиито творби се следят с интерес от академичната критика (Луиза Дакоща, Вашку Граса Мора, Дуарте Матиаш, Батища-Башуш). Д-р Яна Андреева проучва задълбочено произведенията им, за да изследва жанровата същност на дневника, като се опира на редица общи характеристики, и справедливо определя хибридността като основна негова черта. За изясняването на редица понятия е използвана богатата библиография на португалски и френски език, има позовавания на трудове на Дидие, Лъожьон, Русе и др., но прави впечатление и методологично обоснованото приобщаване към разглежданата проблематика на български литературоведи като Клео Протохристова, Радосвет Коларов, Цветан Ракъовски и др.

Раздвояването на образа на Аза и множествеността на субекта в мемоарната и епистоларната литература е въпрос, който занимава Яна Андреева от времето, когато подготвя докторската си дисертация. В настоящия труд тя насочва разсъжденията си към дневниковия жанр и стига до важни изводи за характера и значимостта на интерпретативни фактори като степента на искреност на изписващите страници и осмислянето на посланията като път към обществото или към утвърждаването на авторовата идентичност. Тя пристъпва от множество гледни точки към спецификата на творческия процес при писането на дневници, което ѝ позволява да открие границите на интимността на споделеното, да аргументира наблюденията си като например, че дневникът налага модела на публичността в отговор на хиперинтимизма, да отчита

фактори като нарастващата интернационализация на културните пазари в Европа и останалия свят и да очертае съотношението на фикционалното и документалното в съдържанието на творбата, изтъквайки относителния характер на истинността на свидетелския разказ.

В заключение можем да обобщим, че в монографията цялостно се обхваща развитието на дневниковия жанр през разглеждания период, обяснява се все по-нарастващото му присъствие в португалското литературно пространство, като особено интензивно се анализира връзката между субекта и неговото време, което показва, че е осъществена и основната цел на изследването.

През последните години д-р Андреева се разви като български португалист със сериозно международно присъствие. Тя участва в значителен брой научни форуми в чужбина със свои доклади, част от които вече са публикувани, а други предстои да излязат в различни научни издания. Нейната отлична подготовка заслужено я поставя на равностойна позиция в научните среди на лузитанистите и едно от доказателствата е със скорошна дата: през юли т.г. д-р Андреева е включена като член-сътрудник (*membro colaborador*) в Изследователския център по лузофонски и европейски литератури и култури (CLEPUL) към Филологическия факултет (FLUL) на Класическия Лисабонски университет.

Като член на Международната асоциация на лузитанистите (AIL) от 2008 г. д-р Андреева участва в научните конгреси на тази най-авторитетна в областта на преподаването и изследването на португалския език и португалоезичните култури научна организация. Тя представлява България и Софийския университет на конгресите, проведени в Университета на Мадейра (август 2008) и Университета на Алгарве (юли 2011). Освен това кандидатката членува и в Международната асоциация за иберо-славянски изследвания със седалище в Лисабон.

Накрая ще споделя и някои наблюдения върху преподавателската и организационната дейност на кандидатката. Като дългогодишен университетски преподавател д-р Яна Андреева се ползва със заслужено уважение в академичната общност – тя е компетентен и уважаван колега, принципен педагог, обаятелен лектор. През 1998 г. е повишена в длъжност „старши асистент“, а през 2006 – в „главен асистент“. От 2007 г. по решение на Катедрения съвет на д-р Андреева е възложено да отговаря за организацията на работата в специалност Португалска филология, което пряко я ангажира с координирането на текущата учебна дейност и всички други, свързани с успешното функциониране на преподавателския колектив, който се състои

от едва четирима щатни преподаватели и голям брой хонорувани. В това свое качество тя бе двигателят на подготовката и провеждането на организираната в СУ „Св. Климент Охридски” Втора регионална конференция по лужитанистика за Централна и Източна Европа (26-28 март 2010 г.), с което допринесе за утвърждаването на специалността като авторитетно академично звено.

Преподавателската дейност на д-р Андреева е много разнообразна и практически обхваща цялата история на португалската литература от първите писмени паметници до наши дни. Тя е разпределена в 4 задължителни дисциплини в бакалавърската степен на специалността Португалска филология: Средновековие и Класицизъм; Маниеризъм, Барок и Неокласицизъм; Романтизъм, Реализъм и Натурализъм; Символизъм и Модернизъм. Водила е и лекциите по Бразилска литература, както и една специализираща дисциплина върху Хетеронимната и ортонимната поезия на Фернанду Песоа. Подготвила е и лекционни курсове с одобрени от Катедрата по испанистика и португалистика учебни програми: „Автобиографичното в португалската литература” и „Бразилският роман от XX век”, които са съответно задължителен и избираем за системата на магистърските програми.

Кандидатката участва в международния преподавателски обмен по програма „Еразъм” с изнесени лекции по съвременна португалска литература в Карловия университет в Прага през април 2011 г.

На базата на изложеното дотук мога убедено да заключа, че д-р Яна Андреева успешно съчетава научната си и изследователска работа с плодотворна учебна дейност в Софийския университет „Св. Климент Охридски” в качеството си на титуляр на лекционни курсове по португалска литература. Тя е доказала високата си квалификация като преподавател и организатор на академични инициативи, заявила е траен интерес към важна литературоведска проблематика, носител е на ценни личностни качества. Стойностната научна продукция и високият професионализъм на гл. ас. д-р Яна Андреева ми дават основание да изразя положителна оценка за нейната кандидатура и да препоръчам на научното жури да ѝ присъди академичната длъжност „доцент”.

Рецензент:

Доц. д-р Татяна Петрова Пантева

26.09.2011 г.

София